

Ivan Mišković – Andrej Bader, *Iz tajnog arhiva načelnika Službe bezbjednosti 1963. – 1971.*, Druga knjiga, Medulin: Općina Medulin, 2020., 580 str.

U uvodnom dijelu knjige *Iz tajnog arhiva načelnika Službe bezbjednosti 1963. – 1971.*, drugom nastavku trilogije iz pera Ivana Miškovića i Andreja Badera, autori napominju kako je prvotno bilo zamišljeno da ona obuhvati razdoblje od 1966. pa sve do propasti Jugoslavije, čime bi bilo dovršeno iznošenje biografskoga svjedočenja Ivana Miškovića. Obrat se dogodio zahvaljujući pronalasku originalnih dokumenata te stavu autora da će tako koncipirana knjiga biti intrigantna i korisna ponajprije čitateljima koje bi mogli zanimati opisani događaji i Služba bezbjednosti Jugoslavenske narodne armije (SB JNA) u tom razdoblju. Dokumenti, doneseni u faksimilima, koji su sastavni dio ovoga dijela knjige bili su kategorizirani kao podsjetnik pri referiranju Josipu Brozu Titu. Autori pojašnjavaju i kako je došlo do situacije u kojoj Ivan Mišković ima tijesnu komunikaciju s Titom radi iznošenja redovitih i izvanrednih izvještaja. Naime, u razmatranom razdoblju Mišković je bio čelni čovjek Tehničke komisije koja je istraživala zloupotrebu državne sigurnosti u domeni ozvučivanja da bi na kraju bio postavljen za specijalnoga savjetnika Predsjednika Republike i Vrhovnoga komandanta oružanih snaga SFRJ. Sam Mišković je u uvodnim razmatranjima opisao kako su tekli procesi referiranja i izvještavanja Titu, ali i o tome kakvoga je raspoloženja znao biti Tito i kako se tome trebalo prilagoditi.

Poglavlje „Godina 1966.“ (9-127) donosi izvještaj o radu Službe bezbjednosti koji je Mišković iznio 26. VII. 1966. pred Titom, a u knjizi je podijeljen u dva dijela. Poglavlje je upotpunjeno dodatnim autorovim komentarima kod točaka izvještaja koje je smatrao potrebnim dodatno pojasniti. Primjerice, autori su podrobnije pojasnili dio izvještaja koji govori o praćenju određenoga broja zapovjednika JNA, a u konačnici je odlučeno da ih se više ne prati, što je i Tito odobravao. U konačnici su dokumenti vođeni o tim zapovjednicima uništeni, a samo se malobrojni prate ako su i dalje na strani „neprijatelja“ ili „zastranili“ u promišljanjima. Neke od zanimljivijih točaka su vezane za Milovana Đilasa, kod kojega je zabilježena promjena u ideološkoj preobrazbi s marksističkih stajališta prema liberalnijim shvaćanjima i inzistiranju na bržoj demokratskoj transformaciji jugoslavenskoga društva; zatim za Izidora Papa jer je liječio Edvarda Kardelja 1961. nakon ranjavanja u vojnom lovištu te

zbog teme da mu je glavna medicinska sestra ljubavnica, ali i špijun za člana britanskoga veleposlanstva te za Gojka Nikoliša čija je žena potajno odavala podatke francuskoj obavještajnoj službi. Osim navedenoga izvještaja, navodi i podatke o raznim suradnjama u razdoblju od osnutka Službe bezbjednosti pa do 1966. s obavještajnim službama SAD-a, mađarskom emigracijskom organizacijom na Zapadu i veleposlanstvom SSSR-a u Beogradu.

„Godina 1967.“ (128-181) obuhvaća tri pitanja koja su bila aktualna te godine. Autori su na prvo mjesto stavili izvješće i primjedbe na referiranje kod Tita 20. II. 1967. godine. Naime, nakon Četvrtoga plenuma CK SKJ-a predstavljeno je stanje u vojsci nakon aktualnih diskusija o krupnim pitanjima ratnoga plana – koncepciji, teritorijalnoj ili centraliziranoj organizaciji, financiranju, proračunu i drugim pitanjima. Ovdje su se u konačnici razriješila dogmatska pitanja oko radničkoga samoupravljanja i socijalne demokracije. Druga točka poglavlja posvećena je razgovoru Tita i Miškovića, u kojem je predloženo da se Mišković kandidira za poslanika u Saveznoj skupštini. Tako je on odradio dva skupštinska mandata, u kojima je istovremeno obnašao i funkciju načelnika Službe bezbjednosti. Treći je dio poglavlja posvećen izvještajima koje je Mišković iznio Titu, ali i njihovim razgovorima prilikom tih susreta.

„Godina 1968.“ (182-246) naslov je poglavlja u kojem su autori predstavili izvještaje koje je Mišković iznio Titu, a radi se o referatima o osobama iz vjerskoga, vojnoga i političkoga života koji na neki način nisu bili podobni zbog svojega rada ili druženja s određenim osobama. Sve se to događalo u ozračju studentskih nemira u Beogradu tijekom lipnja 1968., zbog čega su nekoliko redaka autori posvetili i tome. Situacija je bila zanimljiva jer se delegacija Službe bezbjednosti nalazila u službenom posjetu SSSR-u, Tito nije tražio intervenciju za smirivanje studentskih nemira, a vojska je cijelo vrijeme bila po strani. Tijekom 1968. se istaknuo još jedan problem, vezan za Kosovo, koji će u konačnici pratiti politički vrh sve do raspada Jugoslavije. Već se 1968. detektiralo da su na Kosovu vrlo aktivne nacionalističke, ali i separatističke ideje koje su eskalirale demonstracijama u studenom.

„Godina 1969.“ (247-319) je poglavlje u kojem su izvještaji posvećeni događajima oko obavještajne službe Italije i njihovoj procjeni situacije u Jugoslaviji, SSSR-u i istočnim obavještajnim službama, reagiranju u vojsci povodom Titova govora u Karadorđevu, stanju na Kosovu i u Makedoniji te u Sloveniji. Autori su kao zanimljivost izdvojili i razgovor između Radovana

Stijačića, koji je u tom razdoblju obnašao dužnost saveznoga ministra unutarnjih poslova, i Ivana Miškovića kao načelnika Službe bezbjednosti oko načina podnošenja izvještaja Titu, ali i detaljima dogovaranja međusobne suradnje. Uz to su izdvojili i moment Miškovićeva istovremena obnašanja dužnosti načelnika Službe bezbjednosti i narodnoga poslanika u Skupštini SFRJ, čime je otvorio vrata za komunikaciju u samom političkom vrhu Federacije i republika.

„Godina 1970.“ (320–368) započinje izvještajima o stanju sigurnosti u Sloveniji te o Milošu Žanku, potpredsjedniku Savezne skupštine i članu CK SKH-a, koji se zalagao za borbu protiv birokratsko-etatističkoga unitarizma, nacionalizma i šovinizma te za jugoslavenski socijalistički patriotizam i internacionalističku svijest o pripadnosti socijalističkoj zajednici, ali obuhvaćaju i izvještaje o stanju u JNA i Jugoslaviji, interesu Sovjetskoga Saveza za JNA, optužbama na račun Službe bezbjednosti te o stanju u SK-u. Izvještaji iz 1970. se osvrću i na međunarodnu suradnju s nesvrstanim zemljama, posebice s Egiptom i Alžirom. Autori ističu inicijativu za pomoć i podršku novooslobođenim zemljama na planu obavještajno-sigurnosnih aktivnosti. Iznosi se i zanimljiv detalj da je ta suradnja išla preko vojske, osobito na zahtjev Egipta i Alžira. Suradnja s Egiptom je imala nešto veći značaj i posvećivala joj se veća pozornost jer je predsjednik Gamal Abdel Naser bio jedan od osnivača nesvrstanih i imao je velik utjecaj na arapski svijet. Cilj je te suradnje bila razmjena informacija o Bliskom istoku, akcije nesvrstanih zemalja i rješavanje palestinskoga pitanja. Suradnja s Alžirom krenula je tek od 1970., kada je njihovo izaslanstvo došlo u posjet Jugoslaviji i zatražilo pomoć oko školovanja obavještajno-sigurnosnoga kadra.

„Godina 1971.“ (369–552) donosi izvještaje o posjetu Tita Italiji, političkoj situaciji u zemlji i svijetu, sigurnosti Tita i njegova kabineta te stanju u vojsci. Glavni je naglasak u ovom poglavlju stavljen na Hrvatsko proljeće, složenu društveno-političku situaciju u Hrvatskoj koja je vladala tijekom 1971. godine. Tito je pokušao izbjeći konfrontaciju i riješiti problem krupnim reformama, poput novoga Ustava i drugih poteza na društvenom, političkom, financijskom i drugim područjima. Zanimljivost je razgovor između Tita i Leonida Brežnjeva oko navodnih unutarnjih problema u Jugoslaviji; pretpostavlja se da Brežnjevu nije odgovarao proces liberalizacije i demokratizacije u Jugoslaviji. Nakon toga slijede izvještaji koji govore o uvjetima rada Predsjedništva SKJ-a te su dane ocjene i kronologija aktivnosti Istoka i

Zapada, kao i o unutarnjim „neprijateljima“ koje se povezuje sa 17. sjednicom predsjedništva SKJ-a. Naime, u tom je razdoblju Titu podnesen izvještaj o obavještajnim koracima koje su poduzimale države Istoka i Zapada da bi izvidjele situaciju u Jugoslaviji, ali i o aktivnostima koje su poduzimali unutarnji neprijatelji. Zbog toga je Tito inzistirao na posebnom sastanku gdje će se isti izvještaj podnijeti predsjednicima partija i republičkih skupština te dežurnoj osobi u Izvršnom birou SKJ-a.

Posljednje poglavlje „Sto godina života“ (554–559) obuhvaća crtice i događaje iz života Ivana Miškovića. Ponajprije je iznio misli o događajima koji su ga od rođenja kroz život poticali da se razvije u osobu kakva je danas. Zatim opisuje svoju ulogu u ratu, ženidbu u teškim ratnim uvjetima, rođenje djece i njihovo školovanje te smrt žene i dvoje djece. Kao najzanimljiviji dio, ali ujedno najkritičniji dio života izdvaja 1974., kada je dobio ukaz o umirovljenju te opisuje kako ga je odbio, sve uz podršku obitelji. Na kraju su knjige od pomoći čitateljima „Imensko kazalo“ (560–577) te popis izvora i literature (578).

Luka Tidić

9. istarski povijesni biennale, Emotio, affectus, sensus...: o osjećajima u povijesti na jadranskom prostoru, zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog u Poreču od 23. do 25. svibnja 2019., urednice Marija Mogorović Crljenko i Elena Uljančić, Poreč: Zavičajni muzej Poreštine – Museo del territorio parentino / Filozofski fakultet Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli / Državni arhiv u Pazinu, 2021., 205 str.

Istarski povijesni biennale je međunarodni znanstveni skup koji se održava u Poreču od 2003. u organizaciji Zavičajnoga muzeja Poreštine, Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli i Državnoga arhiva u Pazinu. Skup se bavi proučavanjem povijesti svakodnevice, odnosno istraživanjem tema koje su manje zastupljene u historiografiji. Tako su se u središtu proučavanja pronašli brojni „mali ljudi“ – posrednici među društvenim skupinama, djeca, obrtnici, trgovci – te raznovrsne teme, poput prehrane i blagovanja, kulture stanovanja, životinja kroz povijest te vjerovanja i pobožnosti na jadranskom prostoru. Znanstveni odbor skupa čine Miroslav Bertoša, Neven Budak, Lia De Luca, Danijela